

Journal of Water and Wastewater, Vol. 31, No.4, pp: 184-193

Modeling of Unauthorized Water Consumption Detection (Case Study: Qom)

*Gh. Amini*MSc of Statistics, Water and Wastewater Co., Qom Province, Qom, Iran
Ghasem2094.amini@gmail.com*(Received Nov. 30, 2019 Accepted Feb. 12, 2020)***To cite this article:**Amini, Gh. 2020. "Modeling of unauthorized water consumption detection (case study: Qom)"
Journal of Water and Wastewater, 31(4), 184-193. Doi: 10.22093/wwj.2020.209875.2958. (In Persian)**Abstract**

Detection of tampering in water meters as part of unauthorized usage is a key step in development of service delivery and increasing water resource productivity, and requires special attention. Data used to identify unauthorized water usage, due to tampering in water meters, include 671 subscribers with a history of meter tampering during the years 2017-2019 and a random sample of 3120 subscribers with no tampering record (clean) among Qom's residential water users. Data analysis was conducted using subscriber's water consumption and invoice payment history as well as supervised data mining techniques such as decision tree, support vector machine, neural network, logistic regression, K-nearest neighbor and unsupervised clustering method. The comparison of different data mining techniques between two groups of tampered and non-tampered water meters showed that among the supervised methods, the accuracy of the models is close to each other and there is a 1-3% difference between them. On the other hand, given the percentage of correct responses among the methods, logistic regression, as the best data mining model, with correct detection of 85% of tampered and 91% of non-tampered cases as well as 89% overall accuracy on the testing data, can be used for identification of tampered meters. The study used clustering as an unsupervised technique. The subscribers were grouped into six clusters. Cluster 3 (n=160 subscribers) showed distinct behavior from the other clusters. About 86% of subscriptions in cluster 3 are tampered cases. Moreover, 18% of the tampered cases detected by logistic regression are in this cluster. Data mining techniques for identification of water meter tampering were presented in this study. Findings of the study indicated that both supervised (including response variable) and unsupervised methods (no response variable) such as clustering can be used for the identification of unauthorized water consumption. In this study, logistic regression, due to its high accuracy, was selected as the most appropriate model for detection of tampered meters.

Keywords: Data Mining, Unauthorized Usage, Meter Tampering, Logistic Regression, Clustering.

مجله آب و فاضلاب، دوره ۳۱، شماره ۴، صفحه: ۱۹۳-۱۸۴

مدل سازی تشخیص مصرف غیرمجاز آب (مطالعه موردی: شهر قم)

قاسم امینی

۱- کارشناس ارشد آمار شرکت آب و فاضلاب شهری استان قم، قم، ایران
Ghasem2094.amini@gmail.com

(دریافت ۹۸/۹/۹ پذیرش ۹۸/۱۱/۲۳)

برای ارجاع به این مقاله به صورت زیر اقدام فرمایید:

امینی، ق.، ۱۳۹۹، "مدل سازی تشخیص مصرف غیرمجاز آب (مطالعه موردی: شهر قم)" مجله آب و فاضلاب، ۳۱(۴)، ۱۹۳-۱۸۴.
Doi: 10.22093/wwj.2020.209875.2958

چکیده

شناسایی کنتورهای دست کاری شده آب، به عنوان بخشی از مصارف غیرمجاز یکی از گام های اساسی در توسعه خدمات رسانی و افزایش بهره‌وری از منابع آب به حساب می‌آید که باید به آن توجه کرد. داده‌های مورد استفاده برای شناسایی مصرف غیرمجاز حاصل از دست کاری کنتور شامل تعداد ۶۷۱ مشترک با سابقه دست کاری کنتور در سال های ۹۸-۹۶ و یک نمونه تصادفی ۳۱۲۰ تایی از مشترکان بدون سابقه دست کاری (سالم) در کاربری خانگی شهر قم است. به منظور تحلیل داده‌ها از سابقه مصرف و پرداخت صورت حساب مشترکان و همچنین روش های با نظارت داده کاوی از قبیل درخت تصمیم، ماشین بردار پشتیبان، شبکه عصبی، رگرسیون لجستیک، نزدیک ترین همسایگی و روش بدون نظارت خوشه بندی استفاده شد. مقایسه روش های مختلف داده کاوی بین دو گروه کنتورهای دست کاری شده و سالم نشان داد در بین روش های با نظارت، دقت مدل ها نزدیک یکدیگر است و اختلاف ۱ تا ۳ درصدی بین آنها وجود دارد. از طرفی با توجه به درصد پاسخ صحیح در بین روش ها، رگرسیون لجستیک با تشخیص صحیح ۸۵ درصد موارد دست کاری شده و ۹۱ درصد موارد سالم و دقت کلی ۸۹ درصد بر روی داده های تست به عنوان بهترین مدل برای شناسایی کنتورهای دست کاری شده می تواند استفاده شود. همچنین با استفاده از خوشه بندی به عنوان یک روش بدون نظارت، مشترکان در ۶ خوشه دسته بندی و خوشه شماره ۳ با تعداد ۱۶۰ مشترک، رفتار مجزایی از سایر خوشه ها نشان داد. ۸۶ درصد اشتراک های این خوشه شامل موارد دست کاری شده بودند و ۱۸ درصد از موارد دست کاری تشخیص داده شده توسط رگرسیون لجستیک در این خوشه قرار گرفت. این پژوهش به ارائه مدل هایی برای شناسایی موارد دست کاری کنتور آب توسط تکنیک های داده کاوی پرداخته است. با توجه به یافته های پژوهش، به منظور شناسایی مصارف غیرمجاز آب، می توان از هر دو روش با نظارت (شامل متغیر پاسخ) و بدون نظارت (بدون نیاز به متغیر پاسخ) مانند خوشه بندی استفاده کرد. در این پژوهش رگرسیون لجستیک با دقت زیاد به عنوان مناسب ترین مدل برای شناسایی کنتورهای دست کاری شده انتخاب شد.

واژه های کلیدی: داده کاوی، مصرف غیرمجاز، دست کاری کنتور، رگرسیون لجستیک، خوشه بندی

۱- مقدمه

محروم است. از طرفی این استان با توجه به موقعیت خاص استراتژیکی، سیاسی و مذهبی یکی از استان هایی است که تمرکز جمعیت در آن به شدت رو به افزایش است و همین موضوع باعث

کشور ایران، به دلیل استقرار در کمربند خشک جغرافیایی و نوار بیابانی، در زمره مناطق کم باران جهان قرار گرفته است، به طوری که بیشتر اراضی در ایران مرکزی مانند استان قم از یک بارندگی مؤثر

لوله‌های غیر استاندارد، افت فشار و در نتیجه نارضایتی مردم خواهد شد (Amini et al., 2018a).

برخی پژوهش‌های انجام شده توسط داده‌کاوی در خصوص کشف تقلب در ادامه آورده شده است. مینایی و همکاران در سال ۲۰۱۱ تشخیص کلاهبرداری در سازمان‌های خدمات‌رسانی را با داده‌کاوی انجام دادند (Minaie et al., 2011). هاشم و حمید در سال ۲۰۱۲ با استفاده از داده‌کاوی و روش‌های نزدیک‌ترین همسایگی، شبکه عصبی و ماشین‌بردار پشتیبان در سه مجموعه داده سالانه، فصلی و ماهانه به شناسایی موارد دست‌کاری شده در کنتور آب پرداختند. در هر سه مجموعه داده، ماشین‌بردار پشتیبان دقت بیشتری نسبت به روش‌های دیگر دارد و بهترین نتیجه با دقت ۹۳ درصد مربوط به داده‌های فصلی حاصل شد (Hashem and Humaid, 2012).

بررسی و مقایسه روش‌های مختلف داده‌کاوی در تشخیص تقلب توسط آنیتا و راویندرا انجام شد (Anita and Ravindra, 2013) موندرو و همکاران در سال ۲۰۱۵ با استفاده از سه الگوریتم به شناسایی کنتورهای دست‌کاری شده آب در یکی از روستاهای اسپانیا پرداختند. آنها با استفاده از این الگوریتم‌ها، ۸۵ اشتراک را به‌عنوان نمونه‌هایی با احتمالی دست‌کاری زیاد انتخاب و پس از پیمایش توسط بازرسان ملاحظه کردند تنها ۷ درصد آنها دست‌کاری کنتور داشته‌اند (Monedero et al., 2015).

بررسی روش‌های تشخیص مصرف غیرمجاز برق بر اساس داده‌های اندازه‌گیری در ساختار شبکه هوشمند (Kasaeyan and Ghayni, 2017) و استفاده از تکنیک‌های ماشین‌بردار پشتیبان، درخت تصمیم، رگرسیون لجستیک در تشخیص تقلب کارت‌های اعتباری از دیگر پژوهش‌های انجام شده است (Navanshu and Saad, 2018, Monika and Amarpreet, 2018).

امینی و همکاران در سال ۲۰۱۸ با استفاده از خوشه‌بندی دو مرحله‌ای و استفاده از ۱۴ دوره میانگین مصرف ماهانه ۱۷۰۱۷ مشترک خانگی شهر قم در سال‌های ۹۵ تا ۹۶، مشترکان را به سه خوشه دسته‌بندی و یکی از خوشه‌ها با تعداد ۳۵۸۷ مشترک را به‌عنوان نمونه احتمالی برای مصارف دست‌کاری کنتور شناسایی کردند (Amini et al., 2018a).

متأسفانه در داخل کشور پژوهش‌های جامع در خصوص شناسایی مصارف غیرمجاز آب حاصل از دست‌کاری کنتور توسط روش‌های

رشد صنعت و بالا رفتن سطح زندگی مردم و در نتیجه تقاضای آب و نیاز شدید به آن شده است (Amini and Saeidi, 2017).

از طرفی اهمیت حفظ کیفیت آب شرب و نیز محدود بودن منابع آبی در دسترس همواره یکی از دغدغه‌های اصلی برنامه‌ریزان صنعت آب در کشور است. با توجه به شرایط کنونی بحران آب و افزایش تقاضا برای این ماده حیاتی و کالای ارزشمند، نگاه فراگیر به آب و مدیریت آن اهمیت خاصی دارد (Amini et al., 2018a). شرکت‌های آب و فاضلاب با نگاه ویژه به این موضوع، همواره برای جلب رضایت مشتریان، یعنی تأمین و توزیع آب با قیمت مناسب، حداقل کردن هزینه‌ها و مدیریت مصرف گام برداشته‌اند (Amini et al., 2018b). این مهم هنگامی میسر خواهد شد که این شرکت‌ها شناخت و درک درستی نسبت به رفتار مصرفی مشتریان خود داشته باشند. امروزه با توجه به گسترش فناوری اطلاعات و توسعه سیستم‌های اطلاعاتی در سازمان‌ها، با استفاده از ابزارها و الگوریتم‌های داده‌کاوی^۱ می‌توان ماهیت پیچیده رفتار مصرفی مشتریان را در قالب الگوهای شناسایی و مصرف را مدیریت بهینه کرد.

یکی از مصادیق مهم مدیریت مصرف و افزایش بهره‌وری از منابع آب، شناسایی مصارف غیرمجاز آب است. موضوعی که مسائل و مشکلات متعددی را برای صنعت آب و فاضلاب به وجود آورده است و خسارات مستقیم و غیرمستقیم ناشی از آن باعث شده طی سال‌های اخیر شرکت‌های آب و فاضلاب نگاه ویژه‌ای به این‌گونه انشعابات داشته باشند و برخورد با عاملان را با انسجام بیشتری، پیگیری کردند و با اجرای طرح‌های مقابله با انشعابات غیرمجاز آب، نقش مؤثری در کاهش این پدیده ناهنجار داشته باشند (Amini et al., 2018a).

مشترکان با مصارف غیرمجاز را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد، دسته اول که مبنای این پژوهش است مشتریانی هستند که کنتور آب دارند ولی بنا بر دلایلی اقدام به دست‌کاری کنتور می‌کنند. دسته دوم، فاقد اشتراک است و کنتور آب ندارند و مستقیم از شبکه توزیع استفاده می‌کنند که باعث اختلال در مدیریت توزیع، تخریب شبکه آب‌رسانی، احتمال ایجاد آلودگی و نشست آن به شبکه در هنگام نصب انشعاب و هدر رفت آب به‌علت استفاده از اتصالات و

¹ Data mining

برای چنین داده‌هایی هستند و در عمل این مدل‌ها برازش می‌شوند و مدل با کمترین خطا انتخاب می‌شود.

۱-۲- درخت تصمیم^۱

درخت تصمیم یک روش داده‌کاوی است که غالباً برای رده‌بندی و پیش‌بینی به کار می‌رود. یکی از مزایای درخت تصمیم در رده‌بندی داده‌ها نسبت به سایر روش‌های رده‌بندی مانند شبکه عصبی، سادگی تفسیر و فهم برای تصمیم‌گیرندگان است. درخت تصمیم در ساختار درختی با شاخه و برگ ارائه می‌شود. ساختار سلسله‌مراتبی درخت می‌تواند سطوح مختلف فاکتورها را تحلیل کند. هر برگ نشان دهنده نتیجه رده‌بندی و هر شاخه نشانگر شرایط متغیرها است. در ایجاد درخت تصمیم از الگوریتم‌های مختلفی مانند Chaid و Cart استفاده می‌شود. به عنوان مثال Cart یک درخت تصمیم دو-دویی است که گوناگونی را به عنوان معیار انشعاب قرار می‌دهد و برای این کار از معیار شاخص آنتروپی و یا شاخص جینی استفاده می‌کند. این روش درخت را با کمینه‌سازی خطای تخمینی رده‌بندی نادرست، هرس می‌کند. به‌طور کلی هدف الگوریتم‌های درخت تصمیم، بیشینه‌سازی فاصله بین رده‌هاست. اختلاف این الگوریتم‌ها در معیارهای مختلف فاصله‌ای، روش‌های هرس کردن، وضعیت داده‌های گمشده، تعداد شاخه‌ها در هر گره و نوع داده‌ها بستگی دارد (Hosseini et al., 2013).

۲-۲- شبکه عصبی

یکی از بزرگ‌ترین مزیت‌های شبکه عصبی، انعطاف‌پذیری آنها برای پیش‌بینی انواع مدل‌های غیرخطی است. شبکه عصبی مصنوعی مجموعه‌ای از نرون‌های^۲ بهم متصل در لایه‌های مختلف است. در ساخت یک مدل بر مبنای شبکه عصبی اولین کار انتخاب نوع شبکه است. پس از آن پارامترهای ورودی که در خروجی تأثیرگذار هستند، انتخاب می‌شوند. سپس معماری شبکه یعنی تعداد لایه‌ها و تعداد گره‌ها در هر لایه و چگونگی اتصال آنها، و نوع توابع محرکه مورد استفاده برای نرون‌ها و در نهایت پارامترهای مؤثر در آموزش شبکه تعیین می‌شوند. در شکل ۱ یک مدل از شبکه عصبی

مدل‌سازی انجام نشده است. شرکت‌های آب و فاضلاب نیز معمولاً شناسایی موارد دست‌کاری کنتور را به صورت سنتی مانند گزارش مأمورین قرائت انجام می‌دهند. از طرفی در پژوهش‌های محدودی که در رابطه با دست‌کاری کنتور وجود دارد، بیشتر از روش‌های داده‌کاوی با نظارت استفاده شده است و از روش بدون نظارت مانند خوشه‌بندی استفاده نشده است. بنابراین هدف این پژوهش ارائه روشی علمی، جامع و مفید با استفاده هم‌زمان از الگوریتم‌های با نظارت و بدون نظارت داده‌کاوی و مقایسه نتایج آنها با یکدیگر برای شناسایی موارد مشکوک به دست‌کاری کنتور به عنوان موضوع مهم در تلفات شبکه آب است.

۲- مواد و روش‌ها

امروزه با توجه به تولید حجم انبوهی از داده‌ها و ذخیره آنها، بازیابی اطلاعات از چنین پایگاه‌های بزرگی، یک نگرانی عمده محسوب می‌شود. خوشبختانه ابزارهای متعددی به منظور استخراج اطلاعات مفید از این پایگاه‌های داده و نیاز کاربران ارائه شده است. امکانی که از طریق آن داده‌ها می‌توانند به صورت مؤثر ذخیره و استخراج شوند، به عنوان داده‌کاوی شناخته می‌شوند (Monika & Amarpreet, 2018).

یادگیری ماشین و روش‌های مورد استفاده در داده‌کاوی را می‌توان به دو گروه با نظارت و بدون نظارت تقسیم کرد. در یادگیری نظارتی، رکوردها به صورت برچسب‌های دست‌کاری و بدون دست‌کاری (سالم) استفاده می‌شوند. روش‌هایی مانند درخت تصمیم، شبکه عصبی، ماشین بردار پشتیبان، نزدیک‌ترین همسایگی و رگرسیون لجستیک در این دسته قرار می‌گیرند. در یادگیری بدون نظارت، مانند روش‌های خوشه‌بندی برچسبی برای مشاهدات در نظر گرفته نمی‌شود. از بین مدل‌های فوق می‌توان درخت تصمیم و رگرسیون لجستیک را با قوانین و فرمول نشان داد و به همین دلیل طرز کار آنها ملموس‌تر است در صورتی که سایر روش‌ها را نمی‌توان به راحتی فرموله کرد و تنها خروجی قابل ملاحظه است و درک چگونگی مدل‌سازی برای خواننده واضح نیست. از طرفی روش‌هایی مانند شبکه عصبی و ماشین بردار پشتیبان به خوبی با داده‌های غیرخطی و منحنی‌های پیچیده کار می‌کنند. با توجه به گسسته بودن متغیر پاسخ، مدل‌های فوق از پرکاربردترین روش‌ها

¹ Decision Tree

² Neuron

الگوریتم توانسته هدف بیشینه‌سازی حاشیه را محقق سازد. در مرکز حاشیه، خط جداکننده رده‌ها یا همان خط مرکزی قرار می‌گیرد. حال از بین خطوطی که رسم می‌شوند، خطی که حاشیه کناری آن بیشترین باشد، به عنوان خط جداکننده رده‌ها انتخاب می‌شود. اگر متغیر پاسخ دو مقداری باشد و بردارهای ویژگی کلاس اول روی ابرصفحه H^+ بردارهای ویژگی کلاس دوم روی ابرصفحه H^- قرار گیرند، آنگاه ابرصفحه‌ها به صورت معادله ۱ تعریف می‌شوند که در آن بردار وزن w ، بردار عمود بر ابرصفحه جداکننده است و b مقدار اریبی است

$$\begin{aligned} H^+ : w \cdot x + b &= +1 \\ H^- : w \cdot x + b &= -1 \end{aligned} \quad (1)$$

در واقع معادله یک رده بند ابرصفحه با ناحیه حاشیه بهینه به صورت معادله ۲ خواهد بود

$$\begin{aligned} \text{Min} \quad & \phi(w) = \frac{1}{2} \|w\|^2 \\ \text{Subject to} \quad & y_i (w \cdot x_i + b) \geq 1 \\ & i = 1, 2, \dots, n \end{aligned} \quad (2)$$

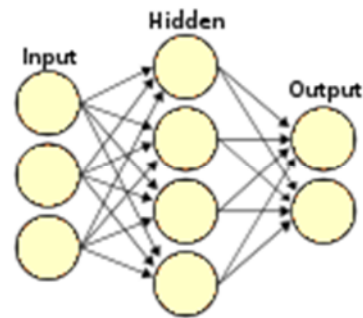
مسئله فوق، یک مسئله بهینه‌سازی از نوع محدب و درجه دوم است و برای حل آن باید با استفاده از تابع لاگرانژ (معادله ۳)، ضرایب لاگرانژ را به دست آورد

$$L(w, b, a) = \frac{1}{2} w \cdot w - \sum_{i=1}^n a_i (y_i (w \cdot x_i + b) - 1) \quad (3)$$

هر یک از ضرایب لاگرانژ به دست آمده متناظر با یکی از الگوهای X است. الگوهای X را که متناظر با ضرایب مثبت آلفا هستند، بردار پشتیبان می‌نامند. همچنین می‌توان با به دست آوردن مقدار w و قرار دادن آن در معادله ۳، مسئله را به مسئله دوگان تبدیل کرد و جواب‌های بهینه را به دست آورد (Hosseini et al., 2013).

۲-۴- K نزدیک‌ترین همسایه^۵

این روش یک الگوریتم ساده مبتنی بر نمونه است که تمامی

Fig. 1. Neural network with 3 independent input variables, 3 nodes in hidden layer and one output layer
شکل ۱- شبکه عصبی با ۳ متغیر مستقل ورودی، ۳ گره در لایه پنهان و یک لایه خروجی

با ۳ متغیر مستقل ورودی، یک لایه پنهان^۱ با ۳ گره^۲ و یک لایه خروجی با ۲ گره نمایش داده شده است (Amini and Davood Abadi, 2014)

۲-۳- ماشین بردار پشتیبان^۳

ماشین بردار پشتیبان یکی دیگر از روش‌های دسته‌بندی داده‌هاست که بر پایه مفهوم صفحات تصمیم هستند که مرز تصمیم را تعریف می‌کنند. یک صفحه تصمیم، داده‌های با برچسب رده مختلف را از هم تفکیک می‌کند. زمانی که برای تفکیک داده‌ها به ساختارهای پیچیده و غیرخطی صفحه تصمیم نیاز است، داده‌های اصلی با به کارگیری مجموعه‌ای از توابع ریاضی به نام کرنل^۴ در فضای جدیدی نگاشت داده می‌شوند. در فضای جدید، داده‌های نگاشت داده شده به صورت خطی قابل تفکیک هستند. بنابراین به جای ساختن یک منحنی پیچیده جداساز، هدف یافتن یک خط بهینه جداساز است. الگوریتم‌های مبتنی بر ماشین‌های بردار پشتیبان، الگوریتم‌هایی هستند که سعی می‌کنند یک حاشیه را بیشینه کنند. این الگوریتم‌ها در فضای دو بعدی، برای پیدا کردن خط جداکننده رده‌ها، از دو خط موازی شروع کرده، این خطوط را در جهت خلاف یکدیگر حرکت می‌دهند تا هر کدام از خطوط به یک مشاهده از یک رده خاص برسد. سپس میان دو خط موازی یک نوار یا حاشیه شکل می‌گیرد. هر چه پهنای این نوار بیشتر باشد به این معناست که

¹ Hidden Layer

² Node

³ Support Vector Machine (SVM)

⁴ Kernel Function

⁵ K- Nearest Neighborhood

لجستیک با تابع کرنل نقطه‌ای به صورت معادله ۴ نشان داده می‌شود (Navanshu et al., 2018)

$$p = \frac{1}{1 + e^{-(b_0 + b_1x_1 + \dots + b_kx_k)}} \quad (4)$$

۲-۶- خوشه‌بندی

استخراج و شناسایی الگو از بین حجم انبوه داده‌ها یک مسئله غیر نظارتی است که با استفاده از روش‌های خوشه‌بندی قابل اجرا است. در این راستا راه‌کارهای متعددی ارائه شده است که با استفاده از الگوریتم‌های خوشه‌بندی، داده‌های مشابه را در یک خوشه قرار داده و الگویی را به‌عنوان نماینده ارائه می‌کند. در واقع این نماینده بیانگر رفتار داده‌های آن خوشه است (Amoozagar, 2016). خوشه‌بندی یکی از بهترین روش‌هایی است که برای کار با داده‌ها ارائه شده است. قابلیت خوشه‌بندی در ورود به فضای داده و تشخیص ساختار آنها، خوشه‌بندی را یکی از ایده‌آل‌ترین مکانیسم‌ها برای کار با دنیای عظیم داده‌ها کرده است (Rastgar, 2010).

در بحث خوشه‌بندی، هدف این است که داده‌هایی که در یک خوشه قرار دارند بیشترین تشابه را با یکدیگر و کمترین تشابه را با اعضای خوشه‌های دیگر داشته باشند. با این مبنای عملکردی، الگوریتم‌های متنوعی برای خوشه‌بندی وجود دارد مانند خوشه‌بندی سلسله‌مراتبی، K میانگین^۲ و خوشه‌بندی دو مرحله‌ای^۳. در میان روش‌های موجود برای خوشه‌بندی داده‌ها، روش‌های K میانگین و سلسله‌مراتبی (دو مرحله‌ای) دارای شباهت عملکرد بیشتری هستند، ولی با توجه به قابلیت بالای خوشه‌بندی دو مرحله‌ای در استفاده هم‌زمان از متغیرهای کمی و کیفی، انتخاب بهینه تعداد خوشه‌ها و پوشش خوب داده‌های بزرگ، می‌تواند گزینش بهتری باشد (Kajori et al., 2015).

۲-۷- داده‌های پژوهش

به‌منظور شناسایی کنتورهای دست‌کاری شده، مشترکان به دو گروه دارای سابقه دست‌کاری و بدون سابقه دست‌کاری (سالم) تقسیم شدند. تعداد ۶۷۱ مشترک خانگی که توسط واحد انشعایات غیرمجاز شرکت آب و فاضلاب شهری قم در سال‌های ۹۶ تا ۸ ماه

نمونه‌های آموزشی را ترسیم و نمونه‌های بدون برچسب را بر اساس نزدیک‌ترین همسایگی آنها طبقه‌بندی می‌کند. در این روش برای یک داده آزمایشی الگوریتم به دنبال K نمونه مشابه می‌شود. نزدیکی دو نمونه با به‌دست آوردن تشابه و یا فاصله میان این دو نمونه محاسبه می‌شود. پس از یافتن این K داده مشابه با نمونه آزمایشی، با رأی اکثریت برچسب کلاس داده آزمایشی انتخاب می‌شود. در این روش با تغییر K عملکرد طبقه‌بندی نیز تغییر می‌کند. معمولاً پارامتر K به صورت تجربی انتخاب می‌شود. به عبارتی تعداد مختلفی از نزدیک‌ترین همسایگی‌ها آزمایش شده و پارامتر با بهترین دقت عملکرد برای تعریف طبقه‌بندی انتخاب می‌شود (Hassanat et al., 2014).

۲-۵- رگرسیون لجستیک^۱

از این روش برای مقدار متغیر پاسخ اسمی استفاده می‌شود. رگرسیون لجستیک احتمال وقایع را به صورت تابع خطی از متغیرها بیان می‌کند. در حقیقت این مدل به جای تخمین مقدار پاسخ، احتمال آن را پیش‌بینی می‌کند. رگرسیون لجستیک با توجه به سطوح متغیر پاسخ، به انواع دو مقداری، چندگانه و ترتیبی می‌شود. تفاوت رگرسیون لجستیک با رگرسیون معمولی در شکل ۲ نشان داده شده است. رگرسیون لجستیک منحنی شکل و رگرسیون خطی به صورت یک خط مستقیم است.

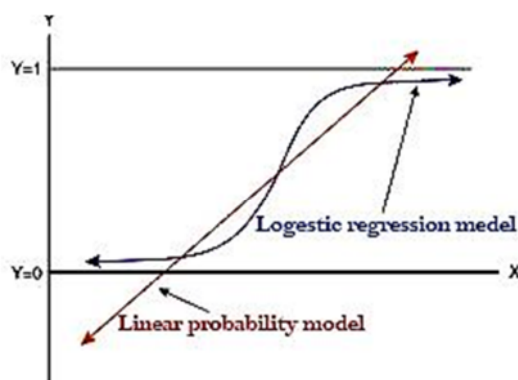

Fig. 2. Logistic curve and linear regression
شکل ۲- منحنی لجستیک و رگرسیون خطی

اگر $x_1, x_2, \dots, x_k$ نشان دهنده متغیرهای مستقل باشند و $0 < p < 1$ احتمال تعلق به دسته پاسخ، آنگاه مدل رگرسیون

² K-means

³ Two step

¹ Logistic Regression

روش‌های نظارتی مانند درخت تصمیم، ماشین بردار پشتیبان، شبکه عصبی، رگرسیون لجستیک و نزدیک‌ترین همسایگی و همچنین روش بدون نظارتی خوشه‌بندی دو مرحله‌ای به‌منظور داده‌کاوی استفاده شد. جدول ۱ آمار توصیفی متغیرهای منتخب را نشان می‌دهد. با توجه به جدول در تمامی متغیرها، مقدار آمارهای توصیفی برچسب دست‌کاری کنتور بزرگتر از برچسب سالم است. در ادامه به‌منظور استفاده از روش‌های داده‌کاوی، ۸۰ درصد داده‌ها (۳۰۳۳ مورد) برای آموزش و ۲۰ درصد باقی‌مانده (۷۵۸ مورد) برای آزمایش مدل‌ها در نظر گرفته شد. جدول ۲ نتایج استفاده از مدل آموزش دیده بر روی داده‌های آزمایش را نشان می‌دهد. پارامترها با استفاده از روش‌های بهینه‌سازی به‌دست آمدند. در این روش‌ها مقدار پارامترها تا رسیدن به کمترین خطا، تغییر می‌کنند.

با توجه به جدول ملاحظه می‌شود روش رگرسیون لجستیک با دقت کلی ۸۹/۴۵ درصد، بیشترین دقت را در بین سایر روش‌ها دارد. در این روش ۸۵ درصد کنتورهای دست‌کاری شده و ۹۱ درصد کنتورهای فاقد دست‌کاری (سالم) توسط مدل به‌درستی تشخیص داده شده‌اند. درخت تصمیم و نزدیک‌ترین همسایگی بعد از رگرسیون لجستیک دقت کلی ۸۸ درصد دارند ولی درصد پاسخ

اول به‌عنوان کنتور دست‌کاری شده شناسایی شدند، در گروه اول قرار گرفتند. نمونه تصادفی ۳۱۲۰ تایی از مشترکان بدون سابقه دست‌کاری کنتور (سالم) نیز به گروه دوم اختصاص یافتند. متغیر پاسخ دو مقداری با برچسب‌های دست‌کاری کنتور و غیردست‌کاری (سالم) است. متغیرهای مستقل عبارتند از انحراف معیار و ضریب تغییرات میانگین مصرف ماهانه، ضریب تغییرات میانگین درآمد، ضریب تغییرات میانگین مبالغ وصول شده و انحراف معیار نرخ آب بها در سه سال آخر داده‌های جمع‌آوری شده.

با توجه به این که مصرف رابطه مستقیمی با مدت و تعداد آحاد مشترک دارد، بنابراین به‌منظور همسان‌سازی از میانگین مصرف ماهانه قبوض قطعی به ازای هر واحد خانگی استفاده شد. مشترکانی که در طی سال‌های مورد مطالعه تغییر کاربری و یا تغییر واحد داشتند نیز از پژوهش خارج شدند. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار داده‌کاوی Rapidminer استفاده شد.

۳- نتایج و بحث

۳-۱- مدل‌سازی و شناسایی مصارف غیرمجاز آب خانگی

به‌منظور مدل‌سازی و شناسایی کنتورهای دست‌کاری شده، از

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرها

Table 1. Descriptive statistics of variables

Variable	Statistics	Response label	
		Normal	Tampering
The standard deviation of mean consumption	Mean	2.06	6.74
	Median	1.45	4.72
	Sd	2.02	7.32
The coefficient of variation of mean consumption	Mean	0.15	0.39
	Median	0.10	0.31
	Sd	0.17	0.31
Coefficient of variation of mean bills paid	Mean	0.36	0.87
	Median	0.28	0.78
	Sd	0.29	0.49
Coefficient of variation of bills amount	Mean	0.24	0.64
	Median	0.19	0.53
	Sd	0.20	0.41
The standard deviation of water rates	Mean	625.94	2805.90
	Median	348.50	870.16
	Sd	1237.08	4841.48

جدول ۲- نتایج مدل سازی در نمونه تست
Table 2. Modeling results in test sample

Model	Optimal parameters	Observed label	Predicted label		Correct response percentage	Model accuracy (%)
			Tampering	Normal		
Decision Tree J-48	-	Tampering normal	93 37	52 576	64 94	88.26
Support Vector Machine	C= .056 Gamma=.4	Tampering normal	123 70	22 543	85 89	87.86
Neural Network	Learning rate=.7 Momentum=.7	Tampering normal	82 37	63 576	57 94	86.81
Logistic Regression	Gamma=.9 Degree=2 C=.25 Kernel= anova	Tampering normal	123 58	22 555	85 91	89.45
Nearest Neighborhood	K=7	Tampering normal	73 14	72 599	50 98	88.65

جدول ۳- نتایج خوشه بندی
Table 3. Clustering results

Variable	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4	Cluster 5	Cluster 6
Count	1179	519	160	227	337	1369
Coefficient of variation of bills amount	0.18	0.48	1.21	0.24	0.59	0.20
Coefficient of variation of mean consumption	0.09	0.29	0.65	0.16	0.51	0.12
Coefficient of variation of bills paid mean	0.25	0.78	1.10	0.39	0.93	0.31
The standard deviation of mean consumption	1.44	4.42	15.39	1.86	5.59	1.61
The standard deviation of water rates	404.19	1233.66	9576.46	420.98	1455.44	438.71

متغیرهای مستقل استفاده شده در روش های قبل، متغیر اسمی مناطق شهری از نظر شرکت به دلیل تفاوت الگوی مصرف مناطق، نیز حضور داشتند (Amini et al., 2018b). بعد از اجرای خوشه بندی روی تمام داده ها، تعداد ۶ خوشه بهینه با کیفیت خوب با استفاده از معیارهای فاصله درست نمایی بیشینه و بیزین به صورت خودکار تعیین شد. نتایج خوشه بندی در جدول ۳ نشان داده شده است.

اعداد جدول نشانگر میانگین متغیرها در هر خوشه است که به عنوان نماینده آن خوشه در نظر گرفته می شود. خوشه شماره ۳ با تعداد ۱۶۰ اشتراک و مقدار زیاد در هر یک از متغیرها خود را کاملاً از دیگر خوشه ها مجزا کرده است. جدول ۴ توزیع فراوانی متغیر پاسخ را در هر یک از خوشه ها نشان می دهد. تعداد ۱۳۷ مورد در خوشه سه، دارای برچسب دست کاری بودند که بیشترین درصد

صحیح به موارد دست کاری آنها کم است. شبکه عصبی نیز با اینکه درصد زیادی از کنتورهای سالم را تشخیص داده ولی در خصوص کنتورهای دست کاری شده مانند درخت تصمیم و نزدیک ترین همسایگی ضعیف عمل کرده است. ماشین بردار پشتیبان مانند روش رگرسیون لجستیک توانسته موارد دست کاری شده را به خوبی شناسایی کند و در موارد کنتورهای سالم کمی ضعیف تر از روش رگرسیون لجستیک عمل کرده است. بنابراین برای شناسایی موارد دست کاری شده می توان از نتایج روش رگرسیون لجستیک با اطمینان قابل توجهی استفاده کرد.

نتایج بالا مربوط به روش های با نظارتی است که در آن متغیر پاسخ مشخص است. در ادامه از روش بدون نظارتی خوشه بندی دو مرحله ای برای دسته بندی مشترکان مشابه بدون در نظر گرفتن متغیر پاسخ استفاده شد. متغیرهای مورد استفاده در این مرحله، علاوه بر

جدول ۴- توزیع فراوانی متغیر پاسخ در خوشه‌ها

Table 4. Frequency distribution of responses in clusters

Label	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4	Cluster 5	Cluster 6	Total
Normal	1105	242	23	215	227	1308	3120
Tampering	74	277	137	12	110	61	671
Total	1179	519	160	227	337	1369	3791

استفاده شده، شامل ضریب تغییرات متغیرهای میانگین مصرف، میانگین درآمد، میانگین وصول و همچنین انحراف معیار متغیرهای میانگین مصرف و نرخ آب‌بها بودند. مقایسه روش‌های مختلف داده‌کاوی مانند درخت تصمیم، شبکه عصبی، ماشین‌بردار پشتیبان، رگرسیون لجستیک و نزدیک‌ترین همسایگی نشان داد رگرسیون لجستیک با دقت ۸۹ درصد بهترین روش برای مدل‌سازی است. این روش توانست ۸۵ درصد موارد دست‌کاری شده و ۹۱ درصد موارد غیر دست‌کاری (سالن) را به درستی تشخیص دهد.

با استفاده از روش خوشه‌بندی دو مرحله‌ای نیز به‌عنوان یک روش بدون نظارت و بدون نیاز به متغیر پاسخ، ۶ خوشه تعیین شد. بر اساس متغیرهای ورودی برای خوشه‌بندی، خوشه شماره ۳ با تعداد ۱۶۰ اشتراک، رفتاری مجزا از سایر خوشه‌ها از خود نشان داد. ۸۶ درصد اعضای این خوشه، مشترکانی هستند که سابقه دست‌کاری کنتور داشته‌اند. این خوشه ۲۰ درصد کل دست‌کاری‌ها را در خود قرار داده است.

روش‌های با نظارت مانند رگرسیون لجستیک به‌دلیل وجود متغیر پاسخ دقت و کارایی زیادی نسبت به روش‌های بدون نظارت مانند خوشه‌بندی دارند. اما در جایی که به نحوی دسترسی به سابقه کنتورهای دست‌کاری شده امکان‌پذیر نباشد و یا نیاز سریع به بررسی و پیمایش مشترکان وجود داشته باشد، با استفاده از روش خوشه‌بندی می‌توان مواردی را شناسایی و به‌عنوان کاندیدی برای موارد دست‌کاری کنتور معرفی کرد.

۵- قدردانی

نویسنده مقاله از حمایت‌های معاونت محترم مشترکان و دفتر آمار و تحلیل اطلاعات مشترکان تشکر می‌کند.

دست‌کاری در بین خوشه‌ها است. به‌عبارتی ۸۶ درصد اعضای خوشه ۳، مشترکانی هستند که سابقه دست‌کاری کنتور داشته‌اند. این خوشه ۲۰ درصد کل دست‌کاری‌ها را در خود قرار داده است. بنابراین می‌توان با استفاده از نتایج خوشه‌بندی، لیستی از اشتراک‌ها را تعیین و در پیمایش‌ها به‌عنوان کاندیدی برای بررسی موارد مشکوک به دست‌کاری کنتور استفاده کرد.

جدول ۵ توزیع فراوانی مقایسه بین روش رگرسیون لجستیک به‌عنوان بهترین مدل در روش‌های با نظارت و خوشه‌بندی به‌عنوان روش بدون نظارت را نشان می‌دهد. ۱۸ درصد از موارد دست‌کاری شناسایی شده توسط رگرسیون لجستیک در خوشه شماره ۳ قرار دارد. بنابراین در مواردی که نیاز سریع به پیمایش وجود دارد می‌توان از نتایج حاصل از روش خوشه‌بندی استفاده کرد.

جدول ۵- مقایسه توزیع فراوانی روش رگرسیون لجستیک و خوشه‌بندی در کل داده‌ها

Table 5. Comparison of frequency distribution of logistic regression method and clustering in total data

Forecast logistic regression		
Cluster	Tampering	Normal
Cluster 1	24	1155
Cluster 2	327	192
Cluster 3	160	0
Cluster 4	41	186
Cluster 5	264	73
Cluster 6	60	1309

۴- نتیجه‌گیری

در این پژوهش با استفاده از تکنیک‌های داده‌کاوی، به مدل‌سازی و شناسایی کنتورهای دست‌کاری شده به‌عنوان مصداقی از مصارف غیرمجاز آب در مشترکان خانگی شهر قم پرداخته شد. متغیرهای

References

- Amini, G. & Davood Abadi, A. 2014. Estimating household water demand of the city of Qom using artificial neural networks and log linear regression. *1st Water Sciences and Engineering Conference, Tehran, Iran*. (In Persian).
- Amini, G., Entezam, H., Sadeghpour, A. & Davood Abadi, A. 2018a. Application of data mining to identify subscribers with unauthorized use of water (case study of Qom water and wastewater company). *2nd Iran Water and Wastewater Science Engineering Congress and National Conference on Demand & Supply of Drinking Water and Sanitation*, Isfahan, Iran. (In Persian).
- Amini, G., Entezam, H., Sadeghpour, A. & Davood Abadi, A. 2018b. Identification and extraction of water consumption patterns by data mining (Case study of Qom water and wastewater company). *2nd Iran Water and Wastewater Science Engineering Congress and National Conference on Demand & Supply of Drinking Water and Sanitation*, Isfahan, Iran. (In Persian).
- Amini, G. & Saeidi, Z. 2017. Identification of meteorological parameters affecting water consumption in household sector of Qom. *Journal of Water and Wastewater*, 29(2), 48-58. (In Persian)
- Amoozagar, M. 2016. Provides a two-step solution to identify the pattern of power consumption. *Iranian Electric Industry Journal of Quality and Productivity*, 5, 48-57. (In Persian).
- Anita, B. D. & Ravindra, D. 2013. Data mining techniques for fraud detection. *Journal of Computer Science and Information Technologies*, 4, 1-4.
- Hashem, E. & Humaid, S. 2012. A data mining based fraud detection model for water consumption billing system in MOG. MSc Thesis, Islamic University of Gaza.
- Hassanat, A. B., Abbadi, M. A., A. G. & Alhasanat, A. A. 2014. Solving the problem of the k parameter in the knn classifier using an ensemble learning approach. *Journal of Computer Science and Information Security*, 12, 33-39.
- Hosseini, R., Sarmad, M. & Noghabi, M. 2013. Data mining in r by rattle package. *Jornal of Andishe-ye Amari*, 35, 17-29. (In Persian)
- Kajori, M., Feriedunian, A. & Lesani, H. 2015. Identifying the pattern of electric energy consumption with data mining. *30th International Electrical Conference*, Tehran, Iran. (In Persian).
- Kasaeyan, A. & Ghayni, M. 2017. Examining unauthorized consumption detection methods based on measurement data in intelligent network structure. *32nd International Electrical Conference*, Tehran, Iran. (In Persian).
- Minaie, B., Dianat, R., Hani, H. & Sobhaninia, M. 2011. Identify fraudsters in service organizations using data mining. MSc Information Technology, University of Qom, Iran. (In Persian).
- Monedero, I., Biscarri, F., Guerrero, J., Roldan, M. & Leon, C. 2015. An approach to detection of tampering in water meters. *19th International Conference on Knowledge Based and Intelligent Information and Engineering Systems*, National University of Singapore, Singapore.
- Monika, C. & Amarpreet, K. 2018. A comparative study of classification techniques for fraud detection. *Journal on Future Revolution in Computer Science & Communication Engineering*, 4, 19-23.
- Navanshu, K. & Saad, Y. S. 2018. Credit card fraud detection using machine learning models and collating machine learning models. *Journal of Pure and Applied Mathematics*, 118, 825-838.
- Rastgar, H. 2010. Investigating aggregation clustering algorithms and simulating and executing a sample. MSc Thesis, Payame Noor University of Mashhad, Mashhad, Iran. (In Persian)

